

PRAHA, OBECNÍ DŮM, 1987: OSLAVA ZLATEJ SVATBY GORDONA A SALLY SKILLINGOVCOV,
KTORÍ SA ZOSOBAŠILI NA STAROMESTSKEJ RADNICI V ROKU 1937.
ZLAVA: GORDON A SALLY, VÁCLAV A OLGA HAVLOVCI, EVA A MILAN ŠIMEČKOVCI.

*PRAGUE, OBECNÍ DŮM, 1987: CELEBRATION FOLLOWING THE CEREMONY OF FIFTIETH WEDDING ANIVERSARY
OF GORDON AND SALLY SKILLING WHO WERE MARRIED IN OLD CITY HALL IN 1937.
FROM LEFT: GORDON AND SALLY SKILLING, VÁCLAV AND OLGA HAVEL AND EVA AND MILAN ŠIMEČKA.*

Na úvod... / Editorial

Samuel Abrahám

Prešlo desať rokov od pádu komunistického režimu, desať rokov od zlomu, ktorý nik neočakával a z ktorého sa postkomunistické spoločnosti len ťažko spamätávajú. O to prekvapujúcejšie je, že Slovensko od roku 1989 prešlo zmenami, ktoré sú v celom regióne bezprecedentné - nie veľkosťou zmien, ale svojím pozitívnym vyústením. Vo voľbách v roku 1998 populistická vláda, ktorá sa postupne menila na autoritatívny režim, bola odmietnutá. Toto nie je priestor na analýzu nesmierne zaujímavého obdobia, v ktorom nastal významný pozitívny posun v politickej kultúre spoločnosti. Spomínam to len preto, že človek, ktorému sa v tomto čísle venujeme, by mal z tohto vývoja určite radosť a bola by to aká-taká náplasz za rozpad Československa, ktorý by ho určite nesmierne bolel.

Milan Šimečka, politický filozof a disident sa narodil na Morave, no celý svoj dospelý život prežil v Bratislave. Plne sa identifikoval so Slovenskom, a ako píše Ján Čarnogurský, dokonca to chcel aj oficiálne odobriť. Tak ako mnohí z jeho generácie v mladosti uveril v spásu komunistickej ideológie; tak ako niektorí spoznal obľudnosť tohto režimu; napokon, tak ako už len zopár jednotlivcov, Milan Šimečka sa postavil proti režimu aj za cenu väzenia, aj za cenu utrpenia svojich blízkych.

Zámerné som v prvej vete napísal, že pád režimu nik neočakával, hoci práve Milan Šimečka ako jeden z mála nabádal ostatných, aby sa pripravovali na jeho možný koniec a v osemdesiatych rokoch dokonca tvrdil, že pád je nevyhnutný. Ako však píše Ivan Klíma, v roku 1990 sa zdôveril svojim priateľom, že ani on pád režimu nečakal a do svojho optimizmu sa len silil, aby disidenti neprepadli zničujúcemu defetizmu. Ťažko dnes súdiť, či to nebola len jeho prílišná a príznačná skromnosť, a napokon nie je

It is the tenth anniversary of the fall of Communism in East-Central Europe, ten years since an event no one was expecting and from which most post-communist countries are still recovering. Since 1989, Slovakia has experienced more extreme political swings than most any country in the former Soviet Bloc: from early democratization through an extended period of national populism and, since the 1998 elections, back towards liberal democracy. The populist regime of Vladimír Mečiar, which developed increasingly authoritarian impulses, was overwhelmingly rejected. There is no space here to analyze this fascinating, qualitative shift in the political culture of Slovak society. I mention this here only to indicate that if he were still alive to see it, the individual to whom we dedicate this issue would be delighted by this development. Perhaps too, he would find in Slovakia's turn toward democracy some compensation for the break-up of the Czechoslovak Federation, an event which would have hurt him deeply.

Milan Šimečka (1930-1990), political philosopher and dissident, was born in Moravia but lived most of his life in Bratislava. Šimečka came to identify himself fully with Slovakia. As Ján Čarnogurský recounts, he had intended to make it official by becoming a naturalized Slovak citizen. Like many of the youth of his generation, he was drawn to Communist ideology. Like some of his generation, he soon realized the folly of the social order that communism created. But like only very few of them, Šimečka spoke up against the regime - even at the high price of personal persecution and imprisonment and the continual harassment of his family.

Although I started by saying that no one anticipated the fall of the Communism, Šimečka was one of very few who encouraged others to be prepared for this event and, throughout the 1980s, he often claimed that its fall was inevitable, if not imminent. As the writer Ivan

podstatné, do akej miery naozaj anticipoval krach komunizmu. Za dôležitý považujem Šimečkov pozitívny postoj - ako sa v nepriaznivej politickej atmosfére, v zlej dobe, treba vysporiadať so svojim osudom. Namiesto pocitu prehry z predstavy, že sa nedožije konca komunistického režimu, Šimečka práčne mapoval a analyzoval jeho absurdnosť a prehnitosť. Nebolo podstatné, kedy režim padne, ale to, že zo svojej podstaty musí padnúť. Nie vidina výhry dobrá nad zlom, ale konštatovanie, že toto zlo jednoducho nemá na to, aby prežilo...

Myslím si, že tento spôsob konfrontácie s ne-liberálnym politickým režimom má všeobecnú platnosť. Jednak slúži na potlačenie beznádeje medzi tými, ktorí sú mocou najviac postihnutí, jednak tento postoj oslabuje režim, ktorému vyhovuje pasívna, apolitická a ustráchaná masa. Predstaviteľom rôznych nedemokratických garnitúr treba pripomínať prechodnosť trvania ich vlády a najmä to, že aj oni osobne budú za svoje činy brániť na zodpovednosť. Nepokorí a neporazí to režim samotný, ale jeho predstavitelia si dvakrát rozmyslia, či spáchajú nejaký zločin. Aj preto má význam prenasledovať a súdiť tých, ktorí sú zodpovední za zverstvá nacizmu, komunizmu, či akýchkoľvek totalitných alebo autoritatívnych režimov. Zlu sa darí pod rúskom anonymity; odhalenie ho paralizuje a mení jeho exekútorov na obyčajných zbabelcov.

Jeden môj priateľ-filozof v diskusii o Mila-novi Šimečkovi nadhodil, že Šimečka nebol popravde filozof, keďže nevytvoril žiaden systém, a nebol ani zástancom nejakého významného filozofického smeru. Dosť ma to vtedy popudilo aj preto, že som nenašiel pohotovú odpoveď, ktorá by môjho priateľa-filozofa uspokojila. Na dôvažok som si pripomenul, ako si Šimečka v jednom fejtóne povzdychol, že už nebude mať prístup ku knihám, ktoré by rád prečítal, že stratil kontakt s novými trendmi a so svojimi kolegami na Západe - teda argumenty o tom, že Šimečka opustil filozofiu kvôli nepriazni režimu, v ktorom žil. Nemalo význam môjmu priateľovi vykla-

Klíma mentions, Šimečka would later confess to his close circle of friends that he did not really believe his predictions about the end of Communism, that he had forced himself to be optimistic in order to boost the morale of his dissident friends. It is hard to judge today whether this confession was just a sign of his perennial modesty or whether it was something more. At this point, the question is not really that important. In my mind, at least, most important was his doggedly positive attitude - a deliberate strategy that combined both reconciliation with and resistance to life under communism. Rather than despair of the possibility of ever seeing the end of Communism, Šimečka painstakingly analysed its absurdity and charted its deterioration. He was less concerned with knowing when the regime might finally implode than with revealing the inherent flaws which, he believed, made that implosion inevitable. His was not a visionary account of the victory of good against evil but a certain confidence that this particular evil did not have the wherewithal to sustain itself.

I believe that the type of resistance to an unjust political system which Šimečka embodied has a more general validity. First, it serves to give hope to those who most feel the weight of dictatorial oppression. In so doing, it also erodes the legitimacy of regimes that require a passive, apolitical, and fearful populace. Even the most peaceable resistance reminds those in power that the existence of the non-democratic regimes that they represent is always vulnerable, perhaps even tenuous, and that the day may come when they will be held personally responsible for their actions. This kind of strategy does not defeat tyranny directly. But it can, over time, sensitize those in power to their own frailties, vulnerabilities, and perhaps even their ultimate accountability. Justice also requires that those who committed the crimes of Nazism, Communism or of any other type of totalitarian or authoritarian rule should be held fully and publicly accountable. Just as evil thrives under the cloak of anonymity, exposure paralyzes it and turns its once feared executors into mere cowards.

dať, že pre Šimečku diskutovať o metafyzike alebo pokračovať v skúmaní utopii (téma jeho dizertačnej práce) nemalo zmysel. Jeho výzva, morálny a ľudský imperatív znel čeliť zlu, ktorým bol obklopený a denno-denne konfrontovaný. Zlu, ktoré ho v mladosti vtiahlo do svojich chápadiel a s ktorým sa neskôr musel vnútorne vysporiadať. To všetko som svojmu priateľovi-filozofovi vysvetľovať nemusel - pretože to dobre vedel a Šimečku si dodnes váži.

Až poznámka v brilantnej eseji Viléma Prečana, ktorú uverejňujeme, že Šimečka bol vlastne politickým filozofom, mi pomohla dodatočne si pre seba formulovať spomínanú odpoveď. Politický filozof, využívajúc svoje odborné znalosti, analyzuje a reflektuje dobu, krajinu či spoločnosť, v ktorej žije. Samozrejme, tisíce ľudí analyzuje svoju dobu, no len činy a dielo geniálnych politických filozofov majú všeobecnú, nadčasovú platnosť. Sokrates, Machiavelli či Hobbes nevytvárali filozofické systémy, ale skúmali, ako sa vysporiadať so svojím postavením v spoločnosti a nepriaznivou dobou, v ktorej žili. Čítame ich a sme nimi inšpirovaní dodnes.

Šimečka reagoval na stav svojej doby, snažil sa využiť všetky svoje odborné znalosti, um a energiu na to, aby on a ľudia, ktorí trpeli rovnako ako on, mohli prežiť svoj život zmysluplne. Jeho znalosť filozofie, histórie a ľudskej povahy mu umožnili zachovať si odstup od každodenných udalostí a nadhľad nad náladami a trendmi, ktoré charakterizovali jeho dobu. Šimečkovo optimistické videnie budúcnosti, v obklopení ľudskou beznádejou, konformizmom a devastáciou jazyka, etiky a prírody, nebolo výsledkom nejakého duchovného rozjímania. Naopak, zdá sa mi, že to bol spôsob, ako sa Šimečka nenechal zmanipulovať režimom, ktorý chcel vidieť tvorcov duchovných hodnôt odovzdaných a v defenzíve. Práve spomínané priznanie Ivanovi Klímovi, že sám si nebol istý pádom komunistického režimu, naznačuje skôr stratégiu politického filozofa ako životné krédo večného optimistu.

A philosopher friend of mine once said of Šimečka that he was not a genuine philosopher because Šimečka neither created any novel philosophical system nor represented any important philosophical school. This annoyed me because I did not agree with him and yet was unable to find a prompt response to refute him. In addition, I recall one of Šimečka's articles where he lamented that he would never have access to those books that he would like to have read and that he felt deprived of the opportunity to cultivate contacts with intellectual trends and colleagues in the West. True, he had abandoned his theoretical philosophical pursuits because of the inhospitable regime that he was forced to endure. There was no point in explaining to my friend that, for Šimečka, talk about metaphysics or continued study of utopias (the subject of his Ph. D. thesis) made no sense. Šimečka's challenge, his moral imperative, was to confront the evil that surrounded him in the here and now - the same evil that had seduced him in his youth and that he later was forced by his own conscience to confront and repudiate. In the end, I did not have to explain any of this to my philosopher friend, for he knew and respected Šimečka as much as I did.

I would like, however, to add something more to this. And that is that I still believe that Šimečka was, in his own way, a bona fide political philosopher. The searching essay by Vilém Prečan, which we are publishing here, has helped me to formulate for myself a proper response. A political philosopher is someone who is equipped with scholarly knowledge and rigorous analysis and who confronts and evaluates the era, the country, and the society in which he or she lives. No doubt, many thousands of individuals seek to make sense of the world around them. Nevertheless, only the ideas and the acts of those who have done this task well have ever achieved the status of universal and timeless validity. Sokrates, Machiavelli, and Hobbes did not set out to create philosophical systems. Instead, they merely sought to reconcile their own lot within their societies, to make sense of the bleak realities of power in which they found

To, že táto Šimečkova stratégia má platnosť aj po páde Husákovho režimu, si mohli pozorovatelia slovenskej spoločnosti overiť počas niekoľkých rokov vlády populistov a nacionalistov po roku 1989. Výsledky volieb v roku 1992 a potom v roku 1994 boli všeobecne považované za dôsledok neschopnosti väčšiny Slovákov rozpoznať demagógiu a nesplniteľné sľuby politikov. K tomu sa pridala nostalgia za opaterou komunistického režimu a čiastočne aj za imaginárnym historickým majestátom slovenského národa.

Zaujímavé však bolo, že aj v dobe, keď ten istý národ „prekukol“ činy a slová populistického vládcu, mnohí komentátori neboli schopní posunúť spôsob svojho myslenia. Negatívna fascinácia osobou Vladimíra Mečiara bránila veľkej väčšine analytikov a novinárov rozpoznať jeho koniec. Mnohí brilantne, no donekonečna, popisovali všetky jeho negatívne vlastnosti, ale do posledného momentu pred voľbami v roku 1998 si mysleli, že tento demagóg ešte v poslednej chvíli niečo vymyslí a vyhrá voľby. Okrem toho, že nespozorovali kvalitatívny posun v spoločnosti, chýbala im pozitívna vízia. Myslím si, že keby pozorne čítali Šimečku, ich pomoc pri porážke populistického režimu by bola nepomerne účinnejšia. Trúfam si tvrdiť, že čítanie Šimečku by mnohým analytikom a novinárom pomohlo aj dnes.

Druhým autorom, ktorého predstavujeme v tomto čísle, je francúzsky filozof narodený v Alžírii, Jacques Derrida. Paradoxne, dosť zaznávaný medzi mnohými filozofmi, no idol medzi severoamerickými sociálnymi a literárnymi vedcami. V politickej a najmä morálnej filozofii Derrida predstavuje pokračovanie Nietzscheho a Heideggerových snáh vyslobodiť jazyk z kazajky západnej metafyziky určenej Platónovým hodnotovým systémom. Teda Derridovo dielo, aj keď nové vo svojom prístupe, nie je originálne a je samozrejme otázne, nakoľko úspešné. Faktom zostáva, a za to je aj kritizovaný, že tak ako jeho dvaja predchodcovia, aj Derrida je ochotný hodiť

themselves. In so doing, they discovered something greater, and it is for this reason that we read and are inspired by them still.

Šimečka confronted the predicament of his time and he used his knowledge and energy to find a way for those who were suffering as much as he was to live their lives in a meaningful way. His knowledge of philosophy, history, and human nature allowed him to attain a distance from mundane occurrences and to detach himself from the transient moods and trends that dominated the era in which he lived. His ever optimistic view of the future - his struggle against the daily hopelessness, the conformism, and the routine despoilation of language, ethics, and nature - was not the result of some kind of spiritual asceticism. On the contrary, it seems to me that it was a conscious strategy of political engagement, his way of resisting the routine manipulations of the Communist regime which constantly sought intellectual surrender. In this light, Šimečka's late confession - that he was never as sure about the defeat of Communism as he pretended - might be properly understood as the calculated strategy of a political philosopher rather than as the instinctive impulse of an eternal optimist.

Another author who we are featuring in this issue is the French philosopher, Jacques Derrida. Paradoxically, Derrida has been received with considerable disdain by many of his fellow philosophers, but is, nonetheless, treated as an icon by a great number of North American social and literary critics. For political and, especially, cultural philosophers, Derrida is seen as the heir of Nietzsche and Heidegger and their respective efforts to free philosophical language from the straitjacket of Western metaphysics. In the view of his critics, Derrida's work, though novel in its approach, is not really all that original nor is it clear that he has succeeded in his effort to dethrone metaphysics. Like his two predecessors, he has been criticised for being too eager to undermine the philosophical tradition on which western morals and ethics are based. Each of these three philosophers employ different ap-

cez palubu hodnoty a hodnotový systém, na ktorom stojí náš morálny a etický kódex, len aby dosiahol oslobodenie jazyka od metafyziky. Každý z týchto troch filozofov volí iné prostriedky na „vyslobodenie sa“ zo západnej racionality. O Derridovi, o jeho „dekonštrukcii“ textu, o jeho zložitom jazyku, o jeho pohľade na politiku a jeho vplyve, uverejňujeme v tomto čísle tri štúdie.

Zložitý spôsob vyjadrovania má za následok, že Derrida si vyslúžil množstvo ostrých kritikov. V pamäti mám prednášku Rogera Scrutona pred pár rokmi v Ottawe, ktorú ukončil tým, že nazval Derridu stelesneným diablom. Z búrlivej debaty vyplynulo, že Scruton nepolemizoval s Derridovým dielom, ale nadväzoval na poveseň, ktorú si Derrida vyslúžil medzi anglickými filozofmi.

Menej známa je Derridova občianska angažovanosť v strednej Európe. Minulý rok v Paríži vďaka srbskému filozofovi Obradovi Savićovi mal som možnosť stretnúť sa s Derridom. Chcel sa oboznámiť s problémami srbskej opozície a dozvedieť sa o osude jeho kolegov, ktorých predtým spoznal v bývalej Juhoslávii. Spomínal tiež, ako ešte pred rokom 1989 prednášal v Československu na domácej univerzite organizovanej disidentmi. Komunistický režim sa filozofovi odvdáčil: policajti mu do batožiny narafočili drogu, aby odôvodnili jeho zatknutie. Kvôli jeho prepusteniu musel zasahovať francúzsky prezident François Mitterand. Derridu pobavila neoriginalita moci, keď som mu popisoval epizódu z Nitry z roku 1998, keď kukláči použili rovnako „dômyselný“ trik na rozpustenie stretnutia SKOI. Šimečkovsky povedané, tie časy sú už našťastie za nami....

proaches in their respective efforts to “liberate” language from Western metaphysics and rationality. Derrida’s “deconstruction” of texts, his deliberate obfuscation of language, his view of politics, and his controversial influence is analysed in this issue in three essays by Mark Lilla, Richard Rorty, and Martin Kánovský.

Perhaps nothing has earned Derrida more disdain and derision from his critics than the deliberately complex way he uses language. In particular, I recall a lecture in Ottawa a few years ago by Roger Scruton in which he concluded his critique by proclaiming Derrida the devil incarnate. In the volatile debate which ensued, it became clear that Scruton, in fact, was not attacking Derrida’s thought itself but rather was defending the traditional school of British philosophy against Derrida’s notorious and iconoclastic method of deconstructionism.

Less known is Derrida’s involvement in and support of social movements in central Europe. Last year in Paris, Serbian philosopher Obrad Savić and I had the opportunity to meet Jacques Derrida. Derrida had wanted to meet my friend to find out more about the problems of the Serbian opposition and the fate of his colleagues from the former Yugoslavia. He also recalled how, before 1989 in Czechoslovakia, he clandestinely taught at house universities organized by dissidents. The Communist regime honoured him appropriately: the police planted drugs in his luggage as a pretext for arresting him. The French President François Mitterand apparently intervened to secure his release from prison. When I recounted to Derrida a similar incident in Nitra in 1998 in which the Slovak police allegedly “found” drugs at the meeting organized by a civic group opposing Mečiar’s bumbling authoritarianism, Derrida was amused by the common lack of originality shared by otherwise different authoritarian states. However, in true Šimečka fashion we can say that those bleak times are behind us now.